

DEKLARÁCIA SNR O ZVRCHOVANOSTI SLOVENSKEJ REPUBLIKY A POSTOJE VTEDAJSÍCH PARLAMENTNÝCH STRÁN

IVANA MAJEROVÁ

ÚVOD

Rok 1992 bol pre vývoj slovenskej štátnosti prelomovým rokom. V júni sa konali v ČSFR druhé slobodné parlamentné voľby v ponovembrovej histórii. Vo voľbách občania potvrdili svoju vôľu, aby krajina pokračovala v demokratickom vývoji. Vzhľadom na volebné programy troch najsilnejších parlamentných strán na Slovensku, svojim hlasovaním dali voliči najavo i svoju vôľu, naďalej zotrvať v spoločnom štáte s Českou republikou. Vyplýva to z faktu, že žiadna z parlamentných strán, okrem SNS, nemala vo svojom predvolebnom programe existenciu samostatnej Slovenskej republiky. Udalosti, ktoré nasledovali po parlamentných voľbách 1992, však nakoniec posunuli dianie v ČSFR do novej roviny.

Štátoprávne otázky, ktoré boli pre slovenskú politickú reprezentáciu kľúčové, vyústili do politických rokovaní. Ich výsledkom bola dohoda oboch predsedov federatívnych vlád o riešení štátoprávneho vysporiadania formou rozpadu spoločného štátu. Významnú úlohu v tomto procese zohralo prijatie dôležitého dokumentu, Deklarácie SNR o zvrchovanosti Slovenskej republiky.

UDALOSTI A POLITICKÉ PROSTREDIE PREDCHÁDZAJÚCE PRIJATIU DEKLARÁCIE

Prirodzené právo slovenského národa na sebaurčenie a zvrchovanosť Slovenskej republiky, ako základ suverénneho štátu slovenského národa, bolo zakotvené už v ústavnom zákone o česko-slovenskej federácii z roku 1968. Tento zákon významne prispel ku vzniku a formovaniu prvých povojnových vysokých štátnych inštitúcií, prináležiacich Slovenskej republike, samozrejme socialistickej. Zásady a ustanovenia deklarované v tomto ústavnom zákone však neboli nikdy dôsledne napĺňané z dvoch hlavných príčin. Prvou bola neustála snaha českej strany o čo najväčší centralizmus, ktorá je už od čias Masaryka stálou

charakteristikou českej politiky a druhou bolo spoločensko-politické prostredie totality, ktoré nebolo naklonené napĺňaniu akýchkoľvek iných, než prosocialistických snáh.

Po roku 1989 nastúpila nová politická reprezentácia a zároveň pre ňu vyvstali i nové úlohy riešenia aktuálnych spoločenských problémov. Dôležitou úlohou bolo riešiť otázku budúceho štátoprávneho usporiadania štátu. Do roku 1992 došlo k prijatiu mnohých podstatných zákonov a ústavných zákonov. Najdôležitejšie rokovania so štátoprávnou tematikou sa uskutočnili po voľbách do SNR roku 1992. V Čechách sa víťazom volieb stala ODS a na Slovensku boli výsledky nasledovné: HZDS- 37,26% SDĽ- 14,7% KDH- 8,88% SNS- 7,93% MKM-EGY-7,42% . Z týchto volebných výsledkov vyplynulo, že iba jedna z parlamentných strán mala vo svojom programe rozdelenie federácie. V predvolebnej kampani zaujali politické strany k otázke štátoprávneho usporiadania rôzne stanoviská. Víťazná strana HZDS deklarovala vo svojom predvolebnom programe snahu o zachovanie spoločného štátu, ktorý by však mal charakter konfederácie, ktorá by niesla prvky federácie. Druhá najsilnejšia strana v SNR, SDĽ, presadzovala snahu o zachovanie federácie s konfederatívnymi prvkami. Dva dni po uskutočnení parlamentných volieb, 9.6. 1992, sa na Morave uskutočnilo prvé rokovanie politických lídrov, Klauza a Mečiara. Hlavnými bodmi rokovania boli: voľba prezidenta republiky, priebeh ekonomickej reformy a riešenie štátoprávneho usporiadania. Počas tohto, no ani ďalších rokovaní Mečiara s Klausom, nedošlo k uspokojivému konsenzu v poslednej otázke. HZDS i pri treťom rokovaní politických lídrov, v Bratislave, presadzovalo myšlienku transformácie štátu na konfederáciu, čo česká strana, ústami premiéra Klauza odmietla. Postoj oboch delegácií bol neústupčivý. Česi naďalej trvali na federatívnom usporiadaní a pripúšťala medzinárodnú subjektivitu len pre ČSFR, nie pre obe republiky zvlášť, ako to požadovala slovenská strana.

Kompromisné riešenie sa pokúsil presadzovať Alexander Dubček, ktorý zastával zotrvanie federácie, no snažil sa o zviditeľnenie Slovenska v medzinárodnom kontexte. Treba povedať, že otázka medzinárodnej subjektivity Slovenska bola v tomto období kľúčová, pretože medzinárodné povedomie ohľadom existencie Slovákov a ich nárokov na sebaurčenie bolo minimálne. Preto neboli snahy českej reprezentácie o zachovanie statu quo v otázke medzinárodnej subjektivity SR v žiadnom prípade pre slovenskú reprezentáciu prijateľné. Dňa 8. 7. schválili predsedníctvo SNR program druhej schôdze SNR, ktorá sa mala konať 14.7. Za hlavný bod stanovilo žiadosť Vladimíra Mečiara o vyslovenie dôvery jeho vláde. Predsedníctvo sa tiež rozhodlo zvolať tretiu schôdzu SNR na 17.7. a na jej program zaradilo rokovanie o návrhu Deklarácie SNR o zvrchovanosti SR. Dovtedy mali jej návrh prerokovať poslanci v poslaneckých kluboch.

DEKLARÁCIA V SÚVISLOSTIACH

Prvou inštitúciou, ktorá sa začala zaujímať o možnosti prijatia návrhu deklarácie pre Slovákov, bola Matica Slovenská. Na základe širokej verejnej diskusie nakoniec jej predstavitelia v spolupráci s predstaviteľmi Štúrovej spoločnosti a Slovenského národnodemokratického hnutia, prijali *Návrh Deklarácie o štátnej suverenite Slovenskej republiky*. Návrh zmieňoval viaceré historické východiská, tiež spomenul historický a kultúrny odkaz veľkomoravského štátu a cyrilo-metodskú kultúrnu tradíciu. Slovenskú republiku uvádza ako plnoprávneho nezávislého člena európskeho a svetového spoločenstva štátov a slávnostne vyhlásil štátnu suverenitu SR v zmysle zvrchovanosti štátnej moci na území SR. Návrh sa skladal z viacerých bodov, o.i. sa v ňom nastoľuje požiadavka vypracovania a prijatia slovenskej ústavy. Kompletný text návrhu bol uverejnený v časopise *Zmena* v marci 1991. Nevyskytovala sa tu žiadna požiadavka, ktorá by smerovala k narušeniu územnej integrity ČSFR alebo ktorá by navrhovala inú, ako federatívnu formu spolužitia.

Potom, čo slovenská politická reprezentácia začala presadzovať dôslednú úpravu štátoprávnych otázok, v prospech širších kompetencií pre obe republiky, nastolila sa v ČR vzhľadom na túto problematiku nová otázka postavenia Moravy a Sliezska v rámci ČSFR. Predstavitelia Moravanov a Slezanov začali požadovať rovnaké požiadavky ako sa snažila presadzovať slovenská strana. Tieto nekorektné snahy sa nakoniec sčasti premietli do ústupkov v rámci figurovania zemských znakov Moravy a Sliezska na štátnom znaku ČR. Snaha o prijatie vyhlásenia o zvrchovanosti SR mala teda svoje korene na pôde Matice Slovenskej. Premietla sa však i do politických programov HZDS a SNS. Pred voľbami v roku 1992 deklarovala SNS nasledovné:

„Aby bolo Slovensko suverénny štát, navrhujeme:

- vyhlásenie zvrchovanosti a štátnej samostatnosti
- prijatie ústavy SR
- referendum o štátnej suverenite a nezávislosti
- zriadenie vlastnej meny a emisnej banky
- vstup do OSN
- prijatie vlastnej colnej politiky“¹

HZDS predložilo pred voľbami program obsahujúci tieto body:

---

¹ Štefanovič, M.: 1999, s. 103.

- „Vyhlásenie zvrchovanosti SR
- prijatie ústavy SR
- opatrenia na získanie medzinárodnoprávnej subjektivity SR
- vyhlásenia referenda o suverenite a o novom usporiadaní vzťahov s ČR“²

Zavŕšenie emancipačného procesu a získanie medzinárodnej subjektivity Slovenska deklarovala vláda SR i vo svojom programovom vyhlásení. V jeho texte sa okrem iného uvádza: „...vláda uznáva postupnosť ústavných krokov, ako sú vyhlásenie zvrchovanosti SR, prijatie Ústavy SR, referendum o novom usporiadaní vzťahov s ČR a ich zmluvné zabezpečenie a vykonanie opatrení na získanie medzinárodnoprávnej subjektivity SR.“ / tamtiež /

Dňa 13.7.1992 sa za účasti predsedov parlamentných klubov v budove SNR uskutočnilo politické grémium, na ktorom sa rokovalo o 2 dokumentoch: deklarácii o zvrchovanosti a uznesení o zvrchovanosti. Výsledok rokovania zhodnotil predseda SNR Ivan Gašparovič pozitívne: „Prebrali sme celý text deklarácie, na ktorom sme sa aj dohodli. Zmena nastala iba v poslednej vete. Niektoré politické subjekty – KDĽ, maďarská koalícia a SĽ si v súvislosti s druhým dokumentom – uznesením o deklarácii – vyžiadali oddychový čas a svoje stanoviská budú prezentovať dnes večer. Kým si KDĽ ujasní svoj postoj k deklarácii celkove, SĽ žiada, aby v uznesení o deklarácii, ktoré bude mať iba konštatívny charakter a bude v ňom zahrnutý iba prvý bod, boli zakomponované ďalšie ústavné kroky.“³

Už v tejto chvíli sa tak dalo predpokladať, s akým výsledkom sa hlasovanie o prijatí Deklarácie v SNR skončí. Podpredseda poslaneckého klubu KDĽ František Mikloško už 13.7. oznámil, že postoj KDĽ k tomuto aktu je rezervovaný. Strana si podľa neho nebola istá ústavnosťou dokumentu a hlavným dôvodom na odmietavé stanovisko KDĽ bolo najmä politické hľadisko, ktoré je podľa nich s celou záležitosťou späté. Podľa KDĽ Hnutie za demokratické Slovensko nie je garantom demokracie na Slovensku a preto je otázne, či bude hnutie uskutočňovať akékoľvek politické kroky s týmto subjektom. K samotnej problematike zvrchovanosti sa v tejto chvíli KDĽ nevyjadriло. Ohodnotilo to iba ako snahu určitých politických kruhov o akúsi zmenu, „...ktorej koniec je veľmi otáznym.“⁴ Dňa 17.7. sa konala tretia schôdza SNR, ktorá mala na programe 1 bod: prerokovanie návrhu Deklarácie SNR o zvrchovanosti SR. Počas rozpravy, ktorá samotnému návrhu predchádzala, vystúpilo viac

² Štefanovič, M.: 1999, s. 103.

³ Dnes padne konečné slovo. In : Smena, roč. 45, č. 164, 13.7.1992, s.2.

⁴ Dnes padne konečné slovo. In : Smena, roč. 45, č. 164, 13.7.1992, s.2.

poslancov a podali niekoľko pozmeňovacích návrhov.

Poslanec KDH František Mikloško navrhol do programu zaradiť návrh na vyhlásenie referenda o vystúpení SR z ČSFR – na základe ústavného zákona. Poslanec SDEĽ Milan Ftáčnik žiadal, aby o prijatí Deklarácie rozhodla trojpäťtinová väčšina poslancov. Za stranu SDEĽ padol i ďalší návrh od poslankyne Gabriely Rothmayerovej, ktorá navrhla, aby sa nehlasovalo verejne a menovite, ako to žiadal poslanec z klubu SNS, Vladimír Miškovský, ale len nemenovite, tlačidlami. Plénum nakoniec schválilo len návrh poslanca SNS Miškovského. Neuspela ani snaha Pála Csákyho z MKDH, ktorý žiadal zahrnúť do textu i nároky národnostných menšín na samosprávu.

Stanoviská politických klubov pred hlasovaním:

MKDH – ES: Pál Csáky uviedol, že koalícia: „v plnej miere uznáva právo národov na sebaurčenie a emancipačné snahy SR.“⁵ Keďže však v texte Deklarácie nie je zmienka o práve národnostných menšín na sebaurčenie a o ich práve samosprávy, MKDH – ES nemôže podporiť Deklaráciu.

SNS: poslanec Štefan Kvietik sa vyjadril, že SNS Deklaráciu podporí, i keď zdôraznil, že je potrebné ju naplniť v suverénnej a samostatnej štátnosti.

KDH: poslanec Ján Čarnogurský vyhlásil, že: „...zvrchovanosť SR je už deklarovaná platnou ústavou ČSFR. Spýtal sa: „Prečo sa chceme vlámať do otvorených dverí?“⁶ Negatívne sa vyjadril k spôsobom, akým HZDS zabezpečuje suverenitu SR. Upozornil na to, že HZDS nie je schopné zabezpečiť budúci demokratický vývoj Slovenska. Z tohto dôvodu budú podľa neho poslanci KDH hlasovať proti Deklarácii. SDEĽ: poslanec Milan Ftáčnik ocenil postoj HZDS, že chce, aby o budúcnosti štátu rozhodli občania v referende. SDEĽ podporí Deklaráciu.“⁷

HZDS: za HZDS sa vyjadril poslanec Hvezdoň Kočtúch, ktorý povedal, že: „suverenita, sloboda a spravodlivosť sú vrcholmi hodnotového rebríčka európskej civilizácie.“⁸

Pred hlasovaním premiér SR Vladimír Mečiar pripomenul, že Deklarácia je politická a nemá konštitučný charakter. „Nevzniká ňou samostatný štát.“ Na balkóne v rokovacej sále SNR bol vtedy prítomný aj metropolita rímskokatolíckej cirkvi, arcibiskup Ján Sokol. SNR nakoniec návrh Deklarácie schválila. Zo 147 prítomných poslancov, 113 hlasovalo za, 24

⁵ “Európa...už sme!”. In : Smena, roč. 45, č. 169, 18.7.1992, s.1.

⁶ “Európa...už sme!”. In : Smena, roč. 45, č. 169, 18.7.1992, s.1.

⁷ “Európa...už sme!”. In : Smena, roč. 45, č. 169, 18.7.1992, s.2.

proti návrhu a 10 poslancov sa zdržalo hlasovania. Ako sa uvádza v uznesení SNR, Deklarácia bola schválená v súlade s princípmi ústavnosti. Poslanci hlasovali menovite, potom čo predseda SNR Ivan Gašparovič prečítal ich meno. Proti textu Deklarácie hlasovali poslanci KDĽ (I. Čarnogurský, J.Klokner, P.Kubičár, G.Pravdová, A.Rajnič, A.Rakús, I.Šimko) a Spolužitia, zdržali sa poslanci MKDĽ a 4 z SĽ (J.Zán, M.Kováč, J.Olej, V.Pavlechová). „Krátko po vyhlásení Vladimír Mečiar a Ivan Gašparovič vyšli na balkón SNR, pred budovou ktorej sa zhromaždilo asi 300 občanov. Premiér ich vyzval, aby nechali pokojne odísť poslancov KDĽ, pretože odchádzajú do minulosti“. ⁹ Podpredseda SNR Jozef Prokeš potom následne prečítal zhromaždeniu text Deklarácie, ktorý znel : „My, demokraticky zvolená Slovenská národná rada, slávnostne vyhlasujeme, že 1000-ročné úsilie slovenského národa o svojbytnosť sa naplnilo. V tejto historickej chvíli deklaruje prirodzené právo slovenského národa na sebaurčenie tak, ako to zakotvujú aj všetky medzinárodné dohody a zmluvy o práve národov na sebaurčenie. Uznávajúc právo národov na sebaurčenie, vyhlasujeme, že aj my si chceme slobodne utvárať spôsob a formu národného a štátneho života, pričom budeme rešpektovať práva všetkých, každého občana, národov, národnostných menšín a etnických skupín, demokratické a humanistické odkazy Európy a sveta. Touto deklaráciou Slovenská národná rada vyhlasuje zvrchovanosť Slovenskej republiky ako základ suverénneho štátu slovenského národa.“ ¹⁰

ZÁVER

Deklarácia SNR o zvrchovanosti SR bola oficiálnym dokumentom, prijatým SNR , ktorá sa sústreďovala výlučne na problematiku suverenity Slovenska. V tom tkvie jej najväčší význam. Bola prvým krokom, ktorý podporil vážnosť slovenských požiadaviek a nárokov, vzhľadom na postavenie SR v spoločnej republike. Jej dôležitosť podporilo i následné prijatie Ústavy SR 1.9. 1992. Prijatie Deklarácie vyvolalo na Slovensku vlnu pozitívnych reakcií u občanov. Zároveň došlo k spontánnemu stavaniu a zapal'ovaniu vatier zvrchovanosti na najvýznamnejších slovenských štítoch, najmä na Kriváni. Tiež sa na počesť tohto významného aktu večer 17.7. o 19 hod. rozozvučali zvony slovenských katolíckych kostolov.

⁸ „Európa...už sme!“ In : Smena, roč. 45, č. 169, 18.7.1992, s.2.

⁹ „Európa...už sme!“ In : Smena, roč. 45, č. 169, 18.7.1992, s.2.

¹⁰ Deklarácia SNR o zvrchovanosti Slovenskej republiky. In : Pravda, roč. 2 (73), č. 168, 18. 7. 2005, s. 1.

Štátoprávne ambície Slovenskej republiky sa plne realizovali 1.1. 1993, vznikom SR.

Predchádzalo mu dlhé, niekoľko storočí trvajúce úsilie Slovákov na sebaurčenie.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. Dělení Československa (Deset let poté...). ed. : Karel Vodička. Praha, Volvox Globator, 2003.
2. SRB, Vladimír a VESELÝ, Tomáš : Rozdělení Československa. Praha, Gvont, 2004.
3. ŠTEFANOVIČ, Milan : Zrod Slovenskej štátnosti a zánik Česko- Slovenskej federácie. Bratislava, Iris, 1999.
4. Denná tlač : Smena, 1992, zväzok II. a III. / 1992
Pravda, 1992, zväzok II. a III. / 1992
Práca, 1992, zväzok II. /1992